

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

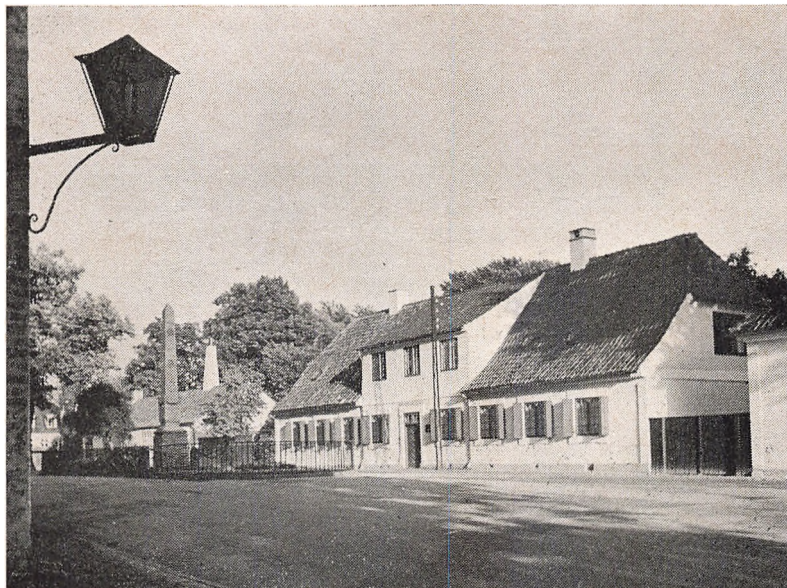
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HØRSHOLM EGNS MUSEUM

Omgivelserne	1
Hørsholm Egns Museum	3
Samlingerne	5
Middelalderborgen og Frederik den Andens Hørsholm	5
Sophie Magdalenes Hirschholm Slot	7
Hørsholm by	10
Rungsted, landsteder langs kysten, kunst, litteratur	11
Fabrikker m. m.	12
Bondekulturen, retsvæsen m. m.	14
Fiskerstuen	15
Museets arkiv, litteratur	15
Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn	17

Forsidevignetten er gengivet efter M. Haas' kobberstik, der viser den medaille, der blev slået i anledning af indvielsen af Hirschholm Slot 1744. Hørsholm Egns Museum 1650.

Vejledning for besøgende på
HØRSHOLM EGNS MUSEUM

Søndre Jagtvej 2, 2970 Hørsholm, telf. (01) 86 07 11.
Museet er åbent fra 1. maj til 30. september samt søndage i oktober, i skolernes
efterårsferie og i påsken, kl. 11–16

Omgivelserne

Hørsholm Egns Museum ligger midt i det gamle kvarter af barokbygninger fra første halvdel af 1700-tallet. Medens det navnkundige Hirschholm Slot, der lå, hvor kirken nu ligger, blev revet ned 1810–1812, er de gule længer, der var avls- og embedsbygninger, bevaret langs med Folehavevej.

Når man kommer fra Hørsholm by, passerer man først den græsklædte Ridebane, dernæst „Hirschholm Birks Ting- og Arresthus“ – nu dommerkontor –, der blev opført 1848, nogle gamle enfamilies-

huse i privat eje, og når så til *Den store Stald* – Garderstalden, Husar- eller Livstalden –, der blev bygget 1732–1738. De stensatte møddingsteder ud mod Folehavevej minder endnu om anvendelsen som stald.

Syd for Store Stald ligger *Kornladen*. Midt på hver af de smukke, brede gavle ser man relieffer, der bærer monogram for Frederik den Fjerde og Dronning Louise, og som fortæller, at laden blev indviet 28. august 1713 – dronningens fødselsdag. Fromme latinske og tyske indskrifter lyder i oversættelse: „Gud er mig en hjælper til alt godt“ og „Min Jesus skal stedse lægge sin velsignelse på det høje par“, d. v. s. kongeparret.

Man går videre forbi Søndre Jagtvej til Folehavevej nr. 17, *Materialstalden* eller *Kavalerstalden*, der blev bygget 1721 af overlandbygmester J. C. Krieger, som skulle indrette stalden med plads til 60 heste og lejligheder til staldpersonalet. Bemærk frontispicerne med de buede sider og ringene i muren til at fastgøre hestenes tøjler.

I de tre nævnte bygninger findes *Jagt- og Skovbrugsmuseet*, der blev åbnet i 1942.

Syd for Materialstalden ligger *Kavalerbygningen*, der i sin tid blev kaldt Det store Domestikhus. Det har fået sit navn, fordi flere af de højere embedsmænd ved slottet havde bolig her. Det blev oprindeligt bygget i én etage i 1735, men forhøjedes i 1744 med første-salen.

Drejer man om hjørnet for enden af Kavalerbygningen, kommer man til Folehavevej 25, den gamle *Fiskemesterbolig*, der formentlig er opført i begyndelsen af 1700-tallet. Her var skole 1790–1897, men huset er nu i privat eje. 1928–1950 beboedes det af professor Hartvig Frisch, der var medstifter af museet.

Men tilbage til Søndre Jagtvej med *Stolbergstøtten* – Hørsholms frihedsstøtte. Det er en obelisk, der er opstillet 1766 efter tegning af N. H. Jardin, og den er rejst „Til evig Hukommelse af en priselig Indretning efter Hendes kongelige Majestæt Sophia Magdalenas Befaling. Da paa det vise Raad af Hr. Christian Günther, Greve af Stolberg, hendes Oberhofmester, alle Undersaatter i Hirschholm Amt befriedes af Hoveri, Fæstegaarde forvandlede til Eiendomme, 1761“. Hørsholm indskriver sig herved som det gods i kongeriget, hvor man først tog initiativet til bondereformerne. Øverst på støtten ses et relief med sønderbrudte åg, der symboliserer bøndernes frihed, et opadvendt overflødhighedshorn, som modtager markens afgrøder, der gennem et nedadvendt forvandles til klingende mønt. To sammenbundne plojvjern på et anker fortæller, at håbet sættes til land-

bruget. Stolbergstøtten blev fornyet 1895 af Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab.

Nord for pladsen ligger *Præsteboligen*, der oprindeligt var staldbygning i avlsgården, som hørte under slottet. Den er antagelig opført omkring 1700, men er stærkt ombygget i forbindelse med indretning til beboelse.

Den gamle Vognremise på Søndre Jagtvej nr. 4 blev bygget 1722 med otte porte ud til vejen og plads til de kongelige køretøjer. Den er nu så forandret, at det oprindelige præg ikke mere kan erkendes. Ved det vestlige hjørne af huset stod indtil for en halv snes år siden en vandpost, og her hentede Hørsholmerne vand, når de gule ærter skulle være særligt gode. De kaldte vandet „det hellige vand“, fordi brønden var tæt ved præsteboligen. Hørsholm Kommune har skænket museet en model af brønden, der er opstillet i museets gård.

I denne lille bydel af fredede, gulkalkede huse ligger Hørsholm Egns Museum, der er indrettet i Den gamle *Amtsforvalterbolig*, som blev bygget i 1723.

Hørsholm Egns Museum

J. C. Krieger havde indgivet forslag til bygningen – se i stue 1 på østvæggen –, men kronprinsen, den senere Christian den Sjette, der havde overtaget Hørsholm 1721, ændrede personligt Kriegers forslag, og så vidt det kan fastslås, er det kronprinsens tegning, der blev benyttet til opførelse af „forpagterboligen“, som huset kaldtes dengang. Avlsgården til Hørsholm var bortforpagtet indtil 1729, da herskabet selv overtog driften og lod godset lede ved en amtsforvalter. Man skulle spare på materialerne til byggeriet, og en del af det tømmer og de sten, der blev brugt, stammer fra Det hvide Hus, som Frederik den Anden havde bygget 1577–1578. Det hvide Hus var en bindingsværksbygning, der oprindeligt var opført på Gotland, hvorfra den blev ført til Odsherred og en årrække tjente som jagthus. Frederik den Anden lod jagthuset nedrive, fik materialerne udskibet til Nivå, hvorfra de blev kørt til Hørsholm og benyttet til opførelsen af Det hvide Hus, der eksisterede indtil 1720, da Dronning Louise lod det nedrive. Se side 6.

Selv om der er foretaget reparationer af amtsforvalterboligen, findes der endnu en del af materialerne fra Gotland i museumsbygningen, der således kan føre sin historie længere tilbage end de fleste

„almindelige huse“; den andel, som kronprinsen personligt har haft i bygningens tilblivelse, gør den til et hus med fornem oprindelse.

Fra 1729 til 1858 var huset amtsforvalterbolig og -kontor, senere militært sygehus, og derefter blev det lejet ud til privat beboelse.

I 1942 købte Hørsholm Kommune Den gamle Amtsforvalterbolig af staten med henblik på at stille den til disposition for et egns-museum, og 19. september 1944 åbnedes museet efter et forberedende arbejde af et museumsudvalg, på hvis initiativ Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn blev stiftet. Museet blev gjort til en *selvejende institution*, hvis bestyrelse udgøres af ni medlemmer, der dels vælges af museumsforeningen og dels udpeges af kommunalbestyrelserne i Birkerød, Blovstrød, Hørsholm og Karlebo kommuner. I 1947 blev museet statsanerkendt, og arbejdsområdet blev fastlagt som det gamle Hørsholm Amt, der bestod af ovennævnte kommuner. Det var dette område, der udgjorde Det hørsholmske Gods, hvor beboerne var fæstere under slottet.

Formålet med museet er fastslået i vedtægterne: „inden for arbejdsområdet at indsamle, bevare og udstille genstande fra fortiden, så disse minder om vore forfædres kultur og livsvilkår kan udnyttes i folkeoplysningens og videnskabens tjeneste“.

I museets protokoller var der pr. 1. august 1969 opført ca. 4.500 numre. En del af numrene er arkivalier, der ikke egner sig til udstilling, andre er fotografier, der indgår i arkivet, og endelig har pladsforholdene medført, at mange museumsgenstande er magasineret.

Foregangsmanden i arbejdet med oprettelsen af museet var *vice-skoleinspektør H. C. Rosted*, der ledede museet til sin død 11. oktober 1968. Til støtte i det daglige arbejde har museet ansat en tilsynsførende, der gennem en årrække har været fru Grethe Adler Theis.

En del af museets genstande er indkøbt, men langt de fleste er skænket af museets venner, der har tillid til det museum, som H. C. Rosted havde skabt. Uden den interesse og offervilje, som egnens befolkning har lagt for dagen, ville museet ikke have eksisteret.

Den økonomiske baggrund for Hørsholm Egnsmuseum er først og fremmest de bevillinger, museet modtager fra det offentlige, særligt fra Hørsholm Kommune, der yder omkring halvdelen af museets udgifter som sit tilskud, dernæst staten, amtet og de øvrige kommuner inden for arbejdsområdet. Også museumsforeningen yder et væsentligt bidrag, ligesom der gives tilskud fra Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab og sparekasserne.

Samlingerne

Stue 1 – Middelalderborgen og Frederik den Andens Hørsholm

Stuen rummer minder om borgen *Hørningsholm*, der blev opført i 1200-tallet og nedbrudt i 1577, da Frederik den Anden ønskede opført et nyt slot på stedet, samt om de forandringer, der skete med slottet i begyndelsen af 1720'erne.

Første del af navnet Hørningsholm er mandsnavnet Hyrningr. Borgens navn ændredes til Hørsholm, som stedet kaldtes indtil omkring 1650, hvorefter den fortyskede form Hirschholm – af Hirsch, der betyder hjort – blev brugt indtil 1861, da man vedtog atter at antage navnet Hørsholm.

Stuen rummer kun få genstande fra middelalderborgen, hvis beliggenhed er påvist ved udgravninger, der fandt sted i 1941 – se planen på nordvæggen. Ved udgravninger er der fundet mursten og tagsten, og eksempler herpå er udstillet. Af fundamentet blev der i 1959 ved en udgravning syd for Hørsholm Kirke blotlagt en del, der ved borgens nedrivning var væltet ud i den oprindelige voldgrav. Et par af fundamentets kampesten, der er anbragt ved indkørselen til parkeringspladsen øst for kirken, bærer spor af „den uforgængelige“, middelalderlige kalkmørtel. I den vestlige del af kirkeøen blev der

Det hvide Hus, efter skitse i den slesvigske maler Moritz' stambog 1679. Originalen på Det kongelige Bibliotek. Hørsholm Egns Museum 142.

udgravet en brønd fra middelalderen, og heri fandtes bl. a. de udstillede hestesko, jydepotten m. m. I udgravningen syd for kirken fandtes i 1959 en sølvmønt fra Reval fra ca. 1400 – se montren.

Den udstillingsgenstand, der først fanger opmærksomheden, når man kommer ind i stuen, er en model af *Frederik den Andens Hørsholm*, udført 1949 af A. Avnholt. Modellen viser Det hvide Hus, se side 3, der var bolig for kongefamilien under ophold på Hørsholm, Det røde Hus, der rummede kancelli, værelser til hof- og embedsfolk samt køkken; desuden ses Mælkestuen og Porthuset ved vindebroen, der lå lidt sydligere end den nuværende bro, som var den eneste adgangsvej til slotsholmen, indtil dæmningen fra Ridebanen blev anlagt i slutningen af 1730'erne.

Til belysning af slottets udseende er ophængt ældre afbildninger, udstillet mursten og en slutsten fra Det røde Hus med maske og volutter. Af inventaret er det lykkedes at finde frem til et par renæssancemøbler, der blev solgt på auktionen 1811, nemlig et dokumentskab og nederste del af et kandeskab. Ved udgravningerne i 1941 er der fundet en del kakler, jernbolte fra broen m. m.

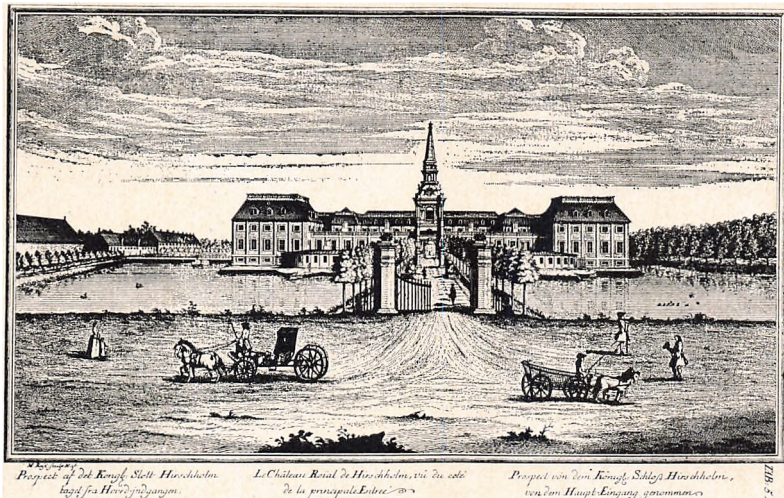
Allerede før 1700 var Mælkestuen og Portbygningen revet ned, men det var nedbrydningen af Det hvide Hus i 1720, der blev indledningen til de store forandringer på Hørsholm, som fandt sted i de følgende 24 år under *Christian den Sjette og Sophie Magdalene*. Christian den Sjette besad stedet som kronprins 1721–1730, hvorefter han overlod det til dronningen, der ejede det til sin død i 1770. Landbrugsjorden bortsolgtes ca. 1760, men dronningen beholdt slottet og skovene, der efter hendes død overgik til staten.

J. W. F. Schröters plan fra 1726 er gengivet i stor målestok, og vi ser her, at Det røde Hus er bevaret, og at der er opført ny sidefløje i 1724 og 1725. De forandringer, der skete i disse år, fremgår af fire tegninger fra 1726 – på sydvæggen.

Den, der indledte de store ombygninger, var Dronning Louise. På vestvæggen hænger d'Agars smukke maleri, der er deponeret af Frederiksborgmuseet. Når man har betragtet billedet, kan man kaste et blik ud af vinduet og se Kornladen fra 1713, som dronningen lod opføre.

Endnu skal nævnes, at der i stuen er ophængt billeder af en del af de personer, der har haft tilknytning til Hørsholm, bl. a. Leonora Christine og Corfitz Ulfeldt, der havde Hørsholm som len.

Den spanske gesandt i Danmark 1648–1659, grev Bernardino de Rebolledo, opholdt sig på Hørsholm med tilladelse fra den daværende besidder, Dronning Sophie Amalie. Som den første skrev

Hirschholm Slot, set fra Ridebanen. Efter Den danske Vitruvius 1746-1749.
Hørsholm Egns Museum 1599.

han digte til Hørsholms pris, bl. a. „Selvas Danicas“. Hans sjældne bog og hans billede er udstillet i montren.

En vindovn fra 1698 med portrætter af Frederik den Fjerde og Dronning Louise er udstillet i stue 2.

Stue 2 – Sophie Magdalenes Hirschholm Slot

Det, der først fanger interessen i denne stue, er en model af *Hirschholm Slot*, således som det så ud, da det stod færdigt i 1744. Modellen, der er deponeret af Nationalmuseet, er fremstillet af oberst baron Frederik Rosenkrantz. I 1732 stod hovedbygningen færdig efter generalbygmester Ernsts plan. I 1733 kom Laurids de Thura til som arkitekt og ombyggede hovedbygningen og tilføjede to pavilloner. I 1737 blev Det røde Hus nedbrudt, og i 1739 kunne der afholdes indvielsesfest, efter at den nordlige fløj med tårnet m.m. var færdigbygget. Slottet var dog endnu ikke prægtigt nok, og 1743–1744 blev hovedbygningen forhøjet med en etage. Slottet indeholdt nu ca. 250 værelser, og der blev på ny holdt indvielsesfest. Såvel i 1739 som i 1744 blev der slået indvielsesmedaljer, der er udstillet i montren. Medens det var Thura, der stod for byggeriet, var det J. C. Krieger, der tog sig af haveanlægget.

I den montre, hvor modellen af slottet findes, ser man også en

model af *Havehuset* eller Det kinesiske Hus, der blev bygget 1744–1745 af hofbygmester Nic. Eigtved. I en anden montre er udstillet en model af *Det norske Hus*, der opførtes 1735 af norske tømrere. Indvendigt stod denne bygning som et norsk bjælkehus, men det måtte ikke stikke for meget af mod barokslottet og blev pudset udvendigt, hvor kun Det norske Våben over døren minder om oprindelsen.

Thura beskriver Hirschholm Slot og haven i Den danske Vitruvius, 1746–1749: „Stedet har intet beholdt af sit gamle væsen uden det blotte navn. Situationen selv og stedets natur er ved kunst således forandret, at man ej kan kende det mindste spor af det forrige.“ Thuras værk er illustreret med mange kobberstik, der viser slottet såvel udvendigt som indvendigt, og disse stik, der er ophængt i museet, giver den besøgende et indtryk af „Nordens prægtigste slot, hvor alt, hvad der i andre bygninger var af jern, kobber og messing, var af sølv og guld“. I sine to hovedværker – se side 16 – har H. C. Rosted givet en detaljeret skildring af slottets historie.

Foruden kobberstikkene er der samlet mange andre gengivelser af Hirschholm Slot, der kun fik en kortvarig levetid. Det blev revet ned 1810–1812 i de fattige år under Englænderkrigen, og materialerne blev bl. a. anvendt til opbygning af det Christiansborg, der brændte 1884, og Råd- og Domhuset i København. En del brokker blev liggende på nedrivningspladsen, og i adskillige af de gamle huse på egnen kan man finde stenfragmenter fra Hirschholm Slot. Museet har udstillet en lille samling af dem, og ved Springvandet i Hørsholm Slotspark er en del fragmenter indstøbt i betonstøtter. Disse små samlinger bidrager til at give vor tid et indtryk af slottets overdådighed af ornamenten. Nord for springvandet er opstillet en tavle, hvor de forskellige slotsbygningers beliggenhed er angivet.

En stor del af *slottets inventar* blev solgt på auktion i 1811. Det er lykkedes museet at erhverve enkelte stykker, der med sikkerhed kan henføres til slottet. De fornemste ting er en rokokokommode, fremstillet af Mathias Ortmann, en lænestol og to girandoler (krystalstål-lamper). Desuden kan nævnes to spejle, hvoraf det ene har indridsedede navnetræk af kongelige personer, og en „fakkel“, d. v. s. en lampe med fod, hvis lys er beskyttet med glas, så man kan færdes med den, uden at lyset går ud. Af mindre ting kan nævnes porcelænsgenstande fra Kina og Meissen.

Inden nedrivningen skulle Hirschholm Slot blive genstand for et drama, der fik hele landets, ja, hele Europas befolkning til forarget at rette blikket mod Hørsholm.

Kommode fra Hirschholm Slot, fremstillet af hofsnedker Mathias Ortmann.
Hørsholm Egns Museum 873.

1770–1772 opholdt *Christian den Syvende*, *Caroline Mathilde*, *Struensee* og hoffet sig om sommeren på Hirschholm. I stuen er der ophængt et stort antal billeder, der beretter om skandalen og dens følger med arrestation af dronningen og greverne Struensee og Brandt, grevernes henrettelse og Caroline Mathildes forvisning til Celle i Hannover. Sjældne afskrifter af skilsmisseprocessen mellem kongen og dronningen og om forholdet mellem hende og Struensee er udstillet i montren, og i museets bibliotek findes en righoldig litteratur om denne sag. Frederiksborgmuseet har deponeret et portræt af Caroline Mathilde, malet af Peder Als.

Efter 1772 blev slottet ikke mere benyttet af hoffet, og det forfaldt. Under Englænderkrigen 1807–1814 var der indkvarteret først engelske, senere danske soldater på slottet. Slottet sank på den bløde

grund, sagde man, store reparationsarbejder var nødvendige, byggestilen var forældet, da nyklassicismen havde holdt sit indtog, materialerne kunne bruges til genopbygning i København, og landet var meget fattigt. Frederik den Sjette, der ikke havde lyse minder fra Hirschholm, godkendte da en kommissionsbetænkning om *nedrivning af slottet*. Museet er i besiddelse af et romantisk billede fra slotets forfaldstid, malet 1801 af professor A. C. Røde.

Stue 3 – Hørsholm by

Også i denne stue findes en del *genstande, der ifølge traditionen skal have stået på Hirschholm Slot*: et bord og fire stole, alt sortlakeret med guldstafferinger, et toiletspejl, et par billeder i forgyldte rammer med krone, to sortlakerede bakker med perlemorsindlæg.

Kakkellovnen, der står på træfod, har ikke stået på slottet. Den er fabrikeret på Bærum Værk i Norge i slutningen af 1700-tallet.

Da Sophie Magdalene havde afsluttet den første etape af slotsbyggeriet, bad hun kongen om at yde *købstatsrettigheder* til den by, som hun ønskede skulle vokse op nord for slottet på et område af Isterøds jorder, der blev lagt ud til købstadsgrund. Købstadbrevet af 27. november 1737 er udstillet i museet. Det hedder heri, at kongen giver byens indbyggere samme rettigheder som andre købstadsborgere, men yderligere fritages Hørsholms borgere for visse skatter og militær indkvartering i de første tyve år. Dronningen ønskede en smuk og velordnet by og havde allerede i 1737 ladet Nic. Eigtved udarbejde en *byplan*, hvoraf museet har udstillet en affotografering. I 1739 gav hun løfte om gratis byggegrunde; når den, der slog sig ned i Hørsholm, byggede med teglsten og efter godkendte tegninger, kunne han endda få tilskud til byggeriet.

Den gamle vej, der sydfra førte til Hørsholm, er den nuværende Folehavevej. Med anlægget af Den ny Kongevej vest for Slotsparken ændredes forholdene, og den til landet indkaldte vejingeniør, Jean Marmillod, udarbejdede en plan, der viser de ny tilkørselsforhold og omgivelserne.

Byplanen fulgtes ikke, hvad der tydeligt fremgår af fotografiet af matrikulkortet fra 1812, som er ophængt ved siden af planerne, og byen voksede kun langsomt. Den havde ikke mulighed for at udvikle sig til en egentlig købstad, og i 1867 valgte befolkningen derfor status som *landkommune* sammen med en del af oplandet.

Fra 1855 blev der udgivet et nyhedsblad, „Hirschholm Districts

Ugeblad“, og i montren ses enkelte af disse aviser, minder om Fugleskydningselskabet og andet foreningsliv i byen.

På nordvæggen er ophængt en del billeder, der giver indtryk af *byen i gamle dage*. De fleste af de afbildede huse eksisterer nu ikke mere. En vigtig undtagelse er dog husrækken nr. 1–11 i den sydlige del af Hovedgaden, der er fredet. På vestvæggen findes billeder af C. F. Hansens nyklassicistiske kirke, der blev indviet i 1823, af Hørsholmpræsterne samt af kvarteret ved Folehavevej, hvis udseende omkring århundredskiftet fremgår af Holger Jerichaus maleri. På sydvæggen beretter en lille udstilling om den fra litteraturhistorien kendte „Hirschholmsommer“, som familien Heiberg og digteren Henrik Hertz tilbragte i Den lille Domestikbygning, der fandtes over for Hørsholm Hotel. Hertz' digt „Posthuset i Hirschholm“ er inspireret af sommeropholdet.

Med sine store stalde har Hørsholm været *hjemsted for rytteriet*. Den store Stald med plads til 100 heste blev bygget til kongens livgarde, og i Materialstalden var der plads til 60. Det har fortrinsvis været husarerne, der holdt til i Hørsholm, og af hensyn til deres øvelser blev Ridebanen bevaret.

Byen oplevede sin største indkvartering under Englænderkrigen, da generalmajor J. von Ewald – miniatureportræt og kobberstik – og hans stab havde kvarter på slottet, og 7.000 mand af Avantgarden var stationeret i omegnen.

1866 blev byen opgivet som garnisonsby, hvorefter de militære barakker, der lå ved Barakstien, blev nedrevet. Staldene, laden m. m., der havde været benyttet af militæret, blev lejet ud. Under Første Verdenskrig blev de gamle stalde taget i brug af garderusarerne, og byen blev således midlertidigt hjemsted for en ryttereskadron.

Som minder om Hørsholm som garnisonsby er der udstillet ryttersabler, pistoler samt en del billeder. Yderligere oplysninger i H. C. Rosteds redegørelse, der er slået op på væggen.

Stue 4 – Rungsted, landsteder langs kysten, kunst, litteratur

Et koloreret udskiftningskort viser Rungsted i 1782, og en del billeder giver indtryk af *det gamle Rungsted*, før Kystbanen, der åbnedes 1897, gav mulighed for udparcellering af gårdene langs Øresundskysten.

Smidstrup Slot, der blev bygget 1866, ejedes 1888–1911 af Kong Georg af Grækenland. Det blev bygget i „engelsk herregårdsstil“, som det ses på billederne, hvoraf nogle også viser kongelige selskaber. Slottet er nu helt forfaldent og står for nedrivning. Udviklingen

er et typisk eksempel på de store ejendomme, der ikke mere kan opretholdes, og nu må give plads for nybyggeri.

Ud for slottet lå fiskerlejet Smidstrup, men den stærke strøm tvang kystlinien mod vest, og det sted, hvor byen lå, findes nu ude i Sundet. Oppe på skrænten ligger Fredheim, der hed Sophiehøj, da det 1796–1821 ejedes af *Thomas Thaarup*, en af datidens fejrede digtere.

Længere mod nord dominerer *Rungstedgaard* og *Rungstedlund*. Rungstedgaard er en fornem, gammel ejendom, der blandt sine ejere kan tælle Dronning Louise, Nic. Eigtved, den russiske hofmaler Vigilius Erichsen, kaptajn A. W. Dinesen og hans søster. I 1965 blev gården solgt til forsikringselskaberne, der har indrettet kursus-ejendom på det historiske sted. Rungstedlund er den tidligere Rungsted Kro, hvis historie kan føres tilbage til 1500-tallet. *Johannes Ewald* opholdt sig her i 1773–1775 og uddødeliggjorde egnens uberørte naturskønhed i „Rungsteds Lyksaligheder“. Digtingens muse har sit hjem her og har senere inspireret kaptajn A. W. Dinesen til „Boganis Jagtbreve“, 1889, og ikke mindst hans datter, baronesse *Karen Blixen*, der ejede stedet 1939–1962. Nu har Det danske Akademi sit hjemsted på Rungstedlund i Karen Blixens Fuglereservat, der oprettedes gennem „Rungstedlundfonden“.

Fortsætter man et stykke mod nord ad Strandvejen, kommer man til *Sophienberg*, der blev bygget af Sophie Magdalene 1744–1746 som et to-etages lystslot, hvorfra man kunne følge skibene på Sundet. I begyndelsen af 1800-tallet reduceredes slottet til det nuværende palæ, som komponisten *P. E. Lange-Müller* ejede 1898–1926, og hvor han komponerede ved det klaver, som museet har udstillet.

Som naboejendom til Sophienberg, men noget længere fra kysten ligger *Kokkedal*, der blev bygget af grev Christian von Berckentin i 1746. I 1844–1845 var *C. Hostrup* huslærer hos den daværende ejer, etatsråd Malthes Bruun Nyegaard, og han blev her inspireret til „Eventyr paa Fodrejsen“ m. m. Den hovedrige konsul H. Block byggede palæet om i „nederlandsk renæssancestil“ i 1865 til det nuværende slot. Af senere ejere kan nævnes admiral Andreas du Plessis de Richelieu og grosserer P. M. Daell, der i 1963 solgte Kokkedal til Hørsholm Kommune og af indtægterne ved salget oprettede „P. M. Daell Fonden“.

Nivågård og teglværket købtes 1862 af handelsmanden og politiker A. Hage – buste i museet. Efter hans død i 1872 overtog hans søn Johs. Hage, der også var politiker, ejendommen. Ved sin velgørenhed og kunstinteresse har Johs. Hage sat sit præg på egnen.

Han byggede Nivå Kirke i 1910, oprettede Nivågårds Hospital, Rekonvalescenthjemmet og Nivågårds Malerisamling. Sine ejendomme testamenterede han til „Den Hage'ske Stiftelse“, der overtog dem efter hans død i 1923.

I stuen er ophængt billeder og udstillet genstande, der fortæller om de nævnte ejendomme og deres beboere samt om de kunstnere, der har opholdt sig på egnen, særligt om Johs. Ewald, af hvem der er udstillet en statuette, udført af Th. Stein 1855.

Stue 5 – Fabrikker m. m.

Egnens vandløb gav mulighed for udvikling af fabriksvirksomhed, og navnlig *klædefabrikationen* blev af betydning. Ved opstemning af vandet i Usserød Å skabte man mølledamme, der endnu sætter deres præg på Usserød, hvor et privat selskab i 1791 påbegyndte klædefabrikation. I 1799 tog et andet selskab fat ved Brønsholmsdal. Et fotografi af et kort fra 1813 viser „Brønsholmsdahls og Usserøds Militære Uld- Manufacture“, efter at staten havde overtaget fabrikkerne, der ikke kunne opretholdes som private foretagender. På Brønsholmsdal er fabrikationen opgivet, medens Den militære Klædefabrik i Usserød i vore dage er en stor statsvirksomhed. Bygningerne ved Brønsholmsdal benyttes nu af Karlebo Kommune til kommunekontor og pensionistboliger.

I Hørsholm fandtes en klædefabrik – Det gamle Spinderi – på hjørnet af Hovedgaden og Lillegade, hvor rådhuset nu ligger. Den blev nedlagt 1918. Stor betydning for byen fik den nu landskendte virksomhed A/S Hørsholm Klæde, der blev grundlagt af fabrikant H. Lindloff i 1842.

Et andet anlæg, der udnyttede vandkraft, var *Donse Krudtværk*, der blev grundlagt af Dronning Louise i 1704, og som i 1765 gik over på private hænder. Krudtfabrikationen blev opretholdt til 1911, da staten overtog fabrikationen, som henlagdes til Hærens Krudtværk i Frederiksværk. Adskillige gange blev virksomheden i Donse hærget af eksplosioner.

I 1787 anlagde forstvæsenet en *planteskole*, der bl. a. skulle udnytte arealer i Slotshaven til opelskning af skovplanter til de kongelige skove. I spidsen for statens skove stod overforstmester C. H. von Linstow, hvis hjem var i Kavalerboligerne, og som i 1823 blev begravet i Folehave Skov, hvor hans grav endnu findes. Fra 1867 har Hørsholm Planteskole været drevet som et privat foretagende, væsentligt med haveplanter.

Disse virksomheder er belyst i museets udstilling, hovedsagelig med billeder. Af kunstnerisk værdi er portrætterne af Peder Chr. Benzon og hans familie, der antages at være malet af Jens Juul. Benzon blev ejer af Donse Krudtværk 1798.

I stuen er også udstillet forskelligt brandmateriel, særlig fra Usserød Klædefabrik, samt Hørsholm Bys brandtromme, der også blev anvendt til at påkalde beboernes opmærksomhed, når der skulle oplæses officielle bekendtgørelser. Sidste gang, trommen blev brugt ved en ildebrand, var i 1917.

Stue 6 – Bondekulturen, retsvæsen m. m.

På sydvæggen hænger et stort portræt af kammerråd *Christen Christensen* (1824–1891), der har haft overordentlig betydning for Hørsholmegnen. Holger Drachmann, der under besøg hos sin søster, pastorinde Friis i Hørsholm, ofte besøgte venner i Den gamle Amtsforvalterbolig, kaldte ham „Hørsholms konge“. Christensen var bestyrer af amtsstuefilialen 1857–1874, og dette arbejde gav ham let adgang til arkiverne vedrørende egnens historie, som han gav en grundig fremstilling af i „Hørsholms Historie“, 1879. Hans særlige interesse var landboforholdene, og for studiet af disse er hans „Agrarhistoriske Studier“, 1886–1891, et vigtigt originalarbejde. Han var en lang årrække en af egnens mest indflydelsesrige mænd og tog initiativ i mange sager af betydning for udviklingen.

Af større genstande i stuen kan nævnes en dragkiste fra Karlebo samt en smuk vindovn fra 1730 med religiøse motiver.

Af genstande med tilknytning til *bondekulturen* er udstillet redskaber, der benyttedes ved tilberedning af hør og uld, spinderokke, en samling manglebrætter, ølbimpler, brændevinsdunke, Brønsholms byhorn, tekstiler, en lille samling guldnakker m. m.

Fra *Birkerød Kommune* findes en del billeder, navnlig af kirken, der var sognekirke for Hørsholm Sogn indtil 1790, og af mænd som Henrik Gerner, der gjorde sig fortjent under Svenskekrigene 1658–1660, og biskop Erich Pontoppidan, der var ejer af Ebberødgård.

Til belysning af *retsvæsenets historie* er ophængt portrætter af Hørsholmdommere og et billede af et af egnens gamle tingsteder, der lå, hvor nu Sjælsmark Kaserne er bygget.

I 1750'erne arbejdede man på anlægget af en *galejhavn ved Nivå* som modstykke til et svensk galejværft i Landskrona på den anden side af Sundet. Man ønskede at være uafhængig af vinden, og galejer, der er forsynet med årer, var kommet på mode. Der blev ud-

arbejdet planer til såvel havn som fæstningsanlæg, og havnen blev anlagt med stor bekostning, men inden fæstningen var bygget, havde man mistet troen på en galejflådes krigsmæssige betydning. Ud for Nivågård kan påvises rester af havnen, og i Rigsarkivet findes planer for anlægget – fotografi ophængt på sydvæggen. Historien om galejhavnen fangede opmærksomheden hos et par skoleelever i Rungsted, og efter at have rådført sig med H. C. Rosted og studeret planerne i Rigsarkivet, gik de i gang med at fremstille den model, der er udstillet i stuen, og som således er et resultat af et praktisk samarbejde mellem skole og museum.

Stue 7 – Fiskerstuen

De genstande, der er udstillet, stammer fra Rungsted, og man har forsøgt at indrette stuen, således som man endnu omkring århundredskiftet kunne se dem. På bordet er anbragt nogle af de vigtigste redskaber, der anvendtes ved fremstilling af fiskegarn, samt et garn, der er til reparation. Fiskerne fremstillede i almindelighed selv deres redskaber, og der er ophængt diplomer for hjemmefabrikation af silde- og rødspættegarn, som havde været udstillet i Helsingør. På gulvet ses ruser af den type, som anvendtes allerede i stenalderen, og „fiskekuer“ til at transportere fisken i, når konerne gik fra dør til dør for at sælge den.

På loftsbjælken er gengivet en primitiv kalender, hvor man for hver ugedag satte en kridtstreg, så man kunne følge med tiden, samt en tørret nålefisk – en „snarregås“ –, der tjente som barometer. Når den vendte hovedet mod vinduet, kunne man vente regn.

Havnefoged E. Jørgensen har bistået museet med indretning af fiskerstuen. Om de enkelte redskaber og deres brug henvises til Rosteds beskrivelse, der er opslået på væggen.

Museets arkiv, litteratur

Museets Arkiv, der kan benyttes efter nærmere aftale, giver mange oplysninger til belysning af egnens historie. Af let tilgængelige *lokalhistoriske skrifter* kan henvises til følgende. Når intet andet er anført, er H. C. Rosted forfatteren.

„*Hørsholm, en by med historiske minder*“, 1967, giver en kort oversigt over Hørsholm Kommunes historie. Udg. af Turistforeningen. Til salg på museet.

- „Fra Adelsborg til Kongeslot – Hørsholms historie indtil 1730“, 1957.
- „Hirschholm – et kongeslot og dets skæbne, 1730–1746“. 1963.
- „Fra fæstebonde til selvejer. Træk af bondestandens historie på Hørsholm Distrikt“, 1961. Udg. af Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab.
- „Den militære Klædefabrik 1849–1949“. Sammen med A. R. Gjerlev. Udg. 1948 af Den militære Klædefabrik.
- „Den gamle Planteskole – Hørsholm Planteskole gennem 175 år“, 1962. Udg. af Hørsholm Planteskole.
- „Sophienberg Slot“. Artikel i Årbog for Frederiksborg Amts hist. Samfund, 1946.
- „Galejhavnen i Nivå“. Samme sted, 1965.
- „Kammerråden i Hørsholm – Christen Christensen“. Artikel i „Kultur- og Folkeminder. Udg. af Nordsjællandsk Museumsforening, 1965.
- A. H. Brandt: „Brønsholmsdals Historie“, 1965. Udg. af Karlebo Kommune.

Desuden kan der henvises til skrifter, som *Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn* har sendt medlemmerne:

- 1963 „Træk af bondens historie på Hørsholm Gods“. Til salg på museet.
- 1964 „Eggerødgård 1346-1890“ og „Usserød Skole 1864-1964“. Sidstnævnte er udgivet af Hørsholm Kommune.
- 1965 T. Topsøe-Jensen: „Kongevejen fra Usserød nord for Hørsholm til Helsingør“. Til salg på museet.
- 1966 „Den gamle skole på Folehavevej i Hørsholm“, privattryk udg. af Finn Rosetzsky.
- 1967 „Slotsgartnerens Hus, en historisk gård i Hørsholm, Fuglsanghus“, udg. af Grundejer- og Kommunalforeningen i Hørsholm.
- 1969 „H. C. Rosted 1891-1968“ – mindebog om Rosted. Til salg på museet.

Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn

De kan støtte Hørsholm Egn Museum ved at indmelde Dem i Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn. Årskontingentet er p. t. 10 kr., og medlemmerne har gratis adgang til museet, får tilsendt årsskriftet og kan deltage i de af foreningen arrangerede ture og foredrag. Oplysning om foreningen kan fås på museet samt hos

P. Chr. Nielsen,
bestyrelsens formand.
Folehavevej 21, 2970 Hørsholm,
telf. (01) 86 10 49.

Hørsholmborgere foran Den lille Domestikbygning, hvor Johanne Louise Heiberg synger Bellmanviser. Efter tegning af Carl Thomsen, 1904. Hørsholm Egn Museum 596.

Udgivet af
Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn